

tal de -s-): «joglars, nom que generalment *refuaven*, però que de vegades prenien de bon gust», AMALcover (BDLC I, 311); «però mira els que vares despreciar! --- ni un ni l'altre eren per esser *refuats*», G. Cortès (*IdOr* VIII, 60). Alguns mall. usen també amb aquest sentit la forma del cat. comú *refusar* i deixen en desús el comú *rebutjar*, ço que ja no em sembla gens digne de lloança, sobretot tenint en compte que en l'estil doctrinal, abstracte i d'alt nivell, és on és menys oportú l'ús de les coses peculiars a tal o tal regió lingüística, *rebutjar* és mot de la llengua de sempre i de tots, que no és bo d'afeblir, i és pel camí d'aqueixes coses innecessàries que es fomenta l'atomització lingüística, com han posat sovint de relleu els Moll i llurs amics: *refusar* és 'negar-se, dir que no d'una cosa, no acceptar-la' [acc. que també es troba en el *Blanq.*: «la fermaça culpables seríem si la *refusàvem*», *NCL* II, 35.26] i ja n'hi ha prou. *Refús* [Ausias; Belv.]; *refusable*; *refusament*.

De l'arrel GHEU- d'on deriva FUNDERE es creu probable que derivessin també en llatí els mots en FŪT-: d'on sortiren *fūtilis*, amb el sentit bàsic 'que vessa, vas que perd líquid' i després 'frèvol, poc útil, frívol, indiscret', i d'altra banda *refūtare* 'mostrar la inanitat d'una cosa, refutar-la'. Aquests mots ens arribaren per via culta: *fūtil* [Belv.]; *futilitat* [id.]. *Futilla* [Belv., amb variant *-irla*] 'cosa insignificant' es prengué sens dubte del fr. *futile*, que en el francès local del Midi, on sonava igual que molts femenins en *-ille* (*tranquille*, *ville*, etc.), prengué aquest significat substantiu secundari, i en alguns llocs es pronunciaria amb *ll* més o menys audiblement geminada (d'on la diferenciació *-irla* en Belv., cf. *camamilla/camamirla*, *bille/birla*, etc.), al canvi de la categoria gramatical en substantiu femení ajudà la influència del quasi-sinònim fr. *foutaise* (derivat de *foutre* 'fotre'), que també passà al cat. [*Jutesa*, Lab., 1839].⁴ *Refutar* [S. xv, JRoig, *Spill*, 14576, rimant en *-uta*; *refutar una opinió*, r. un crim que se nos imposa, Lacav.]; *refutació* [1560; Lacav.]; *refutable*, *refutabilitat*, *refutador*, *refutatiu*, *-atori*. *Confutar* 'refutar' [DTo., 1670; Belv.], pres de *confūtare* id., de la mateixa arrel que *refutare*; *confutació* [Belv.], *confutable*.

De *fūtilis* és versemblant que vingui també *fòtil* 'estri, trasto' [c. 1700], car el mot llatí, en el seu sentit 'que vessa', es va usar també substantivat com a nom d'atuell que vessaven o rajaven;⁵ en català el mot significa més generalment 'trastos, estris', vagament i en general, però no manquen testimonis en què designa precisament un 'recipient', entre ells el més antic, on es tracta d'una mesura o atuell de mesurar, que el *DAG.* cita d'un doc. de l'Arxiu de Palma de M. datat vagament dels Ss. XVII o XVIII: «cada almut consta de quatre parts, y una part són dos *fòtils*, y així vuit *fòtils* fan un almut»; a l'entrada d'Andorra vaig sentir que un saler l'anomenaven *alo fòtil* de posar la sal» (Arcavell, 1936), i cosa semblant pot deduir-se en Pons i Massaveu, del fet d'usar-lo en una llista on quasi tot són recipients i del fet que la vella «sortija» barcelonina consistia en treure les «sorts» d'una espè-

cie de semal plena de líquid: «may més sortija --- oferia'ns lo fideuher los sacs per als còssos, y'ns aportavan, entre tots, los cubells, los plats ab cendra, les anelles y demés *fòtils* que 'ns convenian per a l'execució de les sorts» (*La Colla del Carrer* VII, p. 68).

El mot sembla ser propi només del Princ. i Mall. o les Illes, car no en veig testimonis valencians;⁶ i *AlcM* el localitza en diverses comarques muntanyenques o centrals del Princ., des de l'Emp. a Olot, Segarra i Conca de Barberà.

El significat, val a dir, s'estén encara més a estris qualssevol que a recipients: «hem vist aquell petit desembràs, tant endressat, tan netet com la sala, ple de prestatges --- y jo no sé quants *fòtils* enginyosos», NOLLER (*Notes de c.*, 58); Careta el dóna com el millor substitut del castellanisme *chisme* (x-). I a Mallorca s'usa particularment amb el significat de 'menuderia, petit estri inútil', allí usat sobretot en ponderacions negatives de la presència de res útil: «ni m'inspira un sol vers que valga un *fòtil*», TAGUILO (c. 1850); amb gran recurrència de la dita «ni un *fòtil* mort»: ⁷ «en matèria de ortografia li he pegat per ser descosida, axí com m'ha dictat es carabassot: que aquí tots anam a les ultres, sense regles ni un *fòtil* mort» en la *Rond. de Rond.* del mateix; «y com hem de segar, sense faus ni didals, ni manegots ni un *fòtil* mort?», AMALCOVER (*Rond. Mall.* v, 115), «la quota de subscripció --- mos arribà --- sense indicació de nom ni un *fòtil* mort», id. (BDLC VI, 148).

L'accepció «piu, espigón, spiculum», única que donen a *fòtil* Belv. i Lab., no deu ser més que una de tantes concrecions del significat genèric 'objecte, trasto menut', i el fet de no tenir-la confirmada enlloc més acaba de provar la vanitat de l'etimologia de Spitzer (*LexikK*, p. 78), que atribuint al mot el sentit bàsic de 'bocí de fusta', suggereix prendre'l per un manlleu del fr. dial. *fouteau* diminutiu del fr. ant. *fou* 'faig', ll. FAGUS. De tota manera no és difícil admetre que un mot que significués primer 'atuell, recipient' s'hagi estès a tota mena de petites eines o objectes vells i sense valor.

Fonèticament queden alguns dubtes. FŪTILIS té ū llarga, però la variant *fūtilis* pogué abreujar la vocal per compensació, segons el cas de CŪPA > CŪPPA, *bu(f)fo*, *bu(c)cina* i anàlegs; de fet la grafia «*fofile*: vanum, mendax», que es troba en *CGL* v, 295, 63, «*fofile*: inane, vacuum», *CGL* IV, 239.37, sembla vàlida com a prova d'aquesta quantitat FŪTT- per al llatí tardà. La ò oberta i no ó seria com en *flor* i anàlegs (*LleuresC*, 193), o *bòtil*/*bót*. La conservació de la *-i-* de *-il* es pot comprendre com el resultat d'un tractament mig-savi. Passat que, tenint en compte el caràcter mossaràbic probable de molts mots en *-il*, ho atribuïssim al mossàrab: *bòtil*, *sòtil*, *còssil*; això tindria inclús l'avantatge que així ens explicaríem més fàcilment la *-t-* intervocàlica (llavors podríem partir del clàssic FUTILIS amb *-t-* simple), la data tardana d'aparició del mot i el canvi de ū en ò (arabitzat *fūtil*, la *y* oberta per la *-f-* havia de sonar com o); tanmateix hi ha l'objecció que només la presència a Mallorca afa-